

ČUÁKÁNKIÄSU

Toimâkode pargo já pargo vuolgâsajeh

Riehtiministeriö asättij 8.11.2017 sämitiggeest adelum laavâ nubásmitem valmâštállee toimâkode, mon toimâpaje, mii lâi mañeláá kuhedum, nuuvâi 30.8.2018. Asâtemmiärádâs miel tááláá laavâ njuolgâdusah láá uásild puárásmum já njuolgâdusâi toimâmist láá huámmášâm čuolmâid. Toimâkode pargo toorjân sehe olmâ ááigán tábáhtuvvee tiätujotteem visásmittem várás riehtiministeriö asättij meid parlamentaarlii čuávumjuávhu, moos kočodui puoh ovdâskoddejuávhu sehe sämitige ovdâstus.

Toimâkode pargon lii lamaš valmâštállâđ tárbulijd nubástusâid sämitiggeest adelum laahân. Asâtemmiärádâs miäldásávt toimâkode pargo vuáđđusin láá lamaš vuáđuvuoigâdvođah já eres vuáđulaavâ asâtem kenigâsvuođah, Suomâ čannee aalmugijkoskâsih olmoošvuoigâdvođâsopâmušah sehe OA algâalmugij vuoigâdvođâi julgâštâs. Lasseen toimâkode lii asâtemmiärádâs miäldásávt váldám huámmášumán meid parafistum Tave-eennâmlii sämisopâmuš sehe jiečânâs enâmiij algâ- já hiäimualmugâid kyeskee almosopâmuš (ILO 169 –sopâmuš).

Sämmilij sajattâh vuáđulaavâ miel

Sämmilij sajattâh algâalmugin lii tubdâstum Suomâ vuáđulaavâ 17 § 3 momentist. Ton miel sämmilijn lii vuoigâdvođâ paijeentoolâđ já ovdediđ jieijâs kielâ já kulttuur. Njuolgâdus ovdâpargin (HE 309/1993 vp) puáhtoo oovdân sämmilij sajattâh staatâ áinoo algâalmugin toos kullee vuoigâdvođâiguin, moh tiättojuh aalmugijkoskâsijn sopâmušâin. Ovdâpargo miel njuolgâdus ij rájášuu tuše ucceeblovoi kielâlij vuoigâdvođâi turviimân, peic uulât vijđâsubboht turviđ ucceeblovoi kulttuurhaamijd. Tienuuvt ovdâmerkkân sämmilij kulttuurháamán, maid njuolgâdus turviđ, kuleh sämmilij ärbivuáváliih iäláttâsah, tego puásituálu, kuálâstem já miäcâstem (om. PeVL 3/1990 vp, PeVL 8/1993 vp).

Vuáđulaavâ ovdâpargin pahudeh, ete oovtâst vuáđulaavâ 16 a § 1 momentijn (tááláš 22 §) 17 § 3 moomeent njuolgâdus kenigit almos väaldi suovvâđ já tuárjuđ tast uáivildum juávhu jieijâs kielâ já kulttuur ovdedem. Ovdâpargo miel njuolgâdus fáálá staatânjuolgâdus miäldásii vuáđu meid tast uáivildum juávhu eellimtiilij pyreedmân nuuvt, ete kunnijâteh sii jieijâs kulttuuräربي. Nube tááhust njuolgâdus ij meerhâš tast uáivildum juávhu vuoigâdvođâ, nuuvt ete keesih jieijâs kulttuurân, spiekâstiđ njuolgâdusâin, maid syemmilâš riehtiornig aasât.

Vuáđulaavâ 121 § 4 moomeent torvee sämmiláid vuoigâdvođâ jieijâs kielân já kulttuurân kyeskee jiešhaaldâšmân sämikuávlust ton miel ko laavâst asâtteh. Njuolgâdus ovdâpargin (HE 248/1994 vp) pahudeh, ete sämmilij jiešhaaldâtlii sajattuv viggeh iävtuttâs miel turviđ váldimáin vuotân sämmilij sajattuv algâalmugin. Kulttuurtuávâdus kalga ovdâpargo (PeVM 17/1994 vp) miel iberdiđ vuáđuvuoigâdvođâđâsmittem (HE 309/1993 vp) náál vijđáht. Sämmilij kulttuurháamán kuleh tienuuvt meid sämmilij ärbivuáváliih iäláttâsah. Tast jiešhaaldâšmist já toos kullee pargin lii asâttum sämitiggeest adelum laavâst (974/1995, sämitiggelaahâ). Vuáđulahâlii toimânadelem olášut meid säämi kielâlaahâ (1086/2003).

Aalmugijkoskâsii rievti ovdánemuáinuh

Algâalmugáid kyeskee aalmugijkoskâsâš riehti lii ovdánâm sämitiggelaavâ vuáimánšoddâm maŋa. Ive 2007 tuhhiittum OA algâalmugij vuoigâdвуođáid kyeskee julgáštâs lii vaiguttâm olmoošvuoigâdвуođáid koccee toimâorgaanij uáivilijđ, moh tiädutteh ain eenâb algâalmugij jiešmeridemvuoigâdвуođâ já vuoigâdвуođái kollektiivlii luándu. Veikâ julgáštâs ij luándus peeleeest lekken riävtálávt čannee, tot nube tááhust kovvee jo orroo já tuhhiittum aalmugijkoskâsii rievti noormáid já prinsiiijđ. Tienuuvt julgáštâsâst lii meid riävtálâš merhâšume já tot lii vaiguttâm aalmugijkoskâsii rievti já olmoošvuoigâdвуođâsopâmušâi tulkkuumij ovdánmân. OA jeessânstaatah, algâalmugij já aalmugohtsâškode ovdâsteijeeh tuhhiittii čohčuv 2014 algâalmugij vuoigâdвуođái ovdedem kiedâvuššee loppâäššikirje OA vuossâmmu algâalmugij ollâ tääsi maailmkonferensist. Loppâäššikirje naanood staatâi ovdeláa adelem čonâdâttâm algâalmugij sajattuvâst já vuoigâdвуođái kunnijâtmist já tot tuáimá meid puáttee iivij kárttán algâalmugij vuoigâdвуođái olášutmist.

Aalmugijkoskâsii rievdist ij kuittâg lah riävtálávt čannee algâalmugmiäruštállâm. Almolávt kevttum miäruštállâm ana sistees sehe ovtâskâs ulmuu jiešidentifikaatio já juávkutuhhiitem kriterijđ. OA algâalmugij vuoigâdвуođáid kyeskee julgáštâs 9 artikla miel algâalmugijn já tooid kullee ovtâskâs ulmuin lii vuoigâdвуođâ kuullâđ algâalgálii siärvádâhân teikâ aalmugân ton siärvâduv teikâ aalmug ärbivuovij teikâ taavij miel. Taam vuoigâdвуođâ kevttimist ij uázú čuávnuđ maggaargin olgoštem. Julgáštâs 33 artikla miel algâalmugijn lii vuoigâdвуođâ meridiđ jieijâs identiteetist teikâ jeessânvuođâst tavijdis já ärbivuovijdis miel. Algâalmugijn lii vuoigâdвуođâ meridiđ toimâorgaanis ráhtusijđ já valjiđ toi jesânijđ jieijâs monâttâlmijđ nuávditmáin.

OA jyehilágán olgoštem vuástâsâš komitea lii ive 2017, ko lii kiedâvuššâm Suomâ 23. meriäigiraapoort jyehilágán näliolgoštem meddâlistmân kyeskee almosopâmuš olášutmist, čujottâm algâalmugij vuoigâdвуođáid kyeskee almosavžuuttâsân nr 23 (1997) já kiärdum Suomân jo ovdeláa ive 2012 adelum avžuuttâs jienâvuoigâdвуođâst sämitiggevaaljâin. Avžuuttâs miel sopâmušstaata kolgáččij talle, ko miäruštâl ete kiäst lii jienâvuoigâdвуođâ sämitige vaaljâin, te adelid ääšimiäldâsâi tiädduáarvu sämmilij jiešmeridemvuoigâdвуođâst, mii lahtoo sii sajattâhân Suomâst, sii vuoigâdвуođâst meridiđ jieijâs jeessânvuođâst já vuoigâdвуođâst toos, ete sii iä pággusuddâluteh. Suomân čyeccee aalmugijkoskâsijn olmoošvuoigâdвуođâstarkkuumijn sämiäših láa lamaš enâmustáa huámmášum koččâmušah.

OA aalmuglâš- já poolitlâid vuoigâdвуođáid kyeskee almosopâmuš (KP-sopâmuš, SopS 7-8/1976) olášuttem čuávnuo olmoošvuoigâdвуođâkomitea lii ráhtâm heiviitemvuáhâduv algâalmugij vuoigâdвуođâin tulkkuumáin almosopâmuš 27 artikla. Lasseen komitea lii heiviittâm sopâmuš 1 artikla, mii kuáská aalmugij jiešmeridemvuoigâdвуođâst, meid algâalmugáid. Sämmilij vuoigâdвуođâi tááhust merhâšittee lii meid Euroop räädâi kuávlulâid teikâ ucceeblovokielâid kyeskee eurooplâš vuáđukirje (SopS 23/1998), mon ratifisistem ohtâvuođâst sämikielâ lii miäruštállum ucceeblovokiellân. Euroop räädâi aalmuglij ucceeblovoi suojâlmân kyeskee raamialmosopâmuš (SopS 1 ja 2/1998) heiviittee meid sämmilâid algâalmugin já aalmuglâš ucceeblohhoon. Suomâ ij tuáistáázân lah ratifisistám ILO 169 – sopâmuš.

Čuákankiässun aalmugijkoskâsii rievti ovdánemlinijjn puáhtá pahudiđ, ete algâalmugvuoigâdвуođâiguin viggeh turvid algâalmug kulttuur siäilum já ovdánem taggaar vuovijn, ko algâalmug jieš tuáivu. Toos lasseen algâalmug jesânáid kyeskih ovtâskâs olmožin almoliij olmoošvuoigâdвуođâh. Algâalmugij jiešmeridemvuoigâdвуođâ ovdánem miel olmoošvuoigâdвуođáid koccee toimâorgaanij uáivileh láa

tiäduttâm meid eenâb juávhu vuoigâdвуođâid. OA algâalmugjulgâštâs tuhhiitem maŋa lii tiäduttum meid ríjjâ já tiätun vuáđудuvvee munemíettâm prinsíip.

Tave-eennâmlâš sâmisopâmuš já oovtâstpargo

Tave-eennâmlíi sâmisopâmušân kyeskee ráđádâllâmpuáđus juksii čohčuv 2016, já sopâmuš parafistui uđđâivemáánust 2017. Sopâmušâst ráđádâllíi Taažâ, Ruotâ já Suomâ haldâttâsâi sehe kilmâ staatâ sâmitíigij kooskâ. Sopâmuš tehâlâš merhâšume lii tot, ete tot taha máhđulâžžân puátteevuođâst pyreeb oovtâstpargo eromâšávt sâmi Kielâ já -kulttuur siäilumiävtui turviimân. Sopâmuš ana sistees ohtsâštave-eennâmlíi miärádâs sâmitige jienâstemluvâttâlmist, mii vuáđудuvá pyeri muodon Taažâ vyeimist orroo lahâasâtmân. Tave-eennâmlâš sopâmuš ij puávtáččii fárustis uđđâ vuoigâdвуođâid ovdâmerkân eennâmkevttim teikâ iälâttâsâi háárán. Sâmitigeh Suomâst, Ruotâst já Taažâst láá almottâm, ete toh oovdânpyehtih motomíjd nubâstusiävtuttâsâid sopâmušân.

Ko verdideh ovdânem eres tave-enâmíjn, kalga mušteđ, ete Suomâst eidu vuáđulaahâ tuurvâst sâmmilâid jieijâs kielân já kulttuurân kyeskee jiešhaldâšem já nube tááhust vuoigâdвуođâ algâalmugin paijeentoolldâđ já ovdedid̄ jieijâs kielâ já kulttuur. Tot addel Suomâst nanosub raamíjd lahâudâsmittmâid já meid sâmmilij jiešhaldâšem oovdedmân eres tave-enâmíj háárán.

Sâmitige pargon lii hoittâđ kielân já kulttuurân sehe sâmmilij sajattâhân algâalmugin kyeskee aášíjd. Sâmitigge oovdâst sâmmilíjd pargoidis kullee aášíjn aalmuglíjn já aalmugíjkoskâsijn ohtâvuođâin. Tai pargoí ovdedem já sâmitige toimâorganíj toimâiävtuin huolâttim lii uási lahâudâsmittempargo. Vuáđulaavâ 22 § mielđ almos vâldi kalga turviđ vuáđuvuoigâdвуođâi já olmoošvuoigâdвуođâi olâšume. Tíenuuvt vuáđuvuoigâdвуođâi tuotâ olâšume váátá almos vâldist meid aktíivlíjd toomâid (HE 309/1993 vp).

Äššítobdei kuullâm

Víjđes amnâstâh, mii lii lamaš toimâkode kiävtust, já sierâ peelij já äššítobdei kuullâm láá adelâm tuávváá toimâkode paargon. Toimâkodde lii kuullâm sâmmilij ovdâsteijeid, sierâ peelijd já seervíjd, sâmikuávlu kieldâid já staatâ virgeomâhâin meccihaldâttuv. Amnâstâhhân lii lamaš meid staatârääđi kanslia TEAS-tutkâmruđâiguin 2017 almostittum víjđes tutkâmuš, mii tiäduttuvvoo algâalmugvuoigâdвуođâid. Lasseen láá kuullâm toimâkode jesâníj nomâttim äššítobdeid. Toimâkoodán láá vuolgâttum suhâservíj já ovtâskâs ulmui uáivíleh.

OA algâalmugaašij äššítobdeemekanísm (EMRIP) kollim já raavâadeleijee kommenteh

OA algâalmugaašij äššítobdeemekanísm (EMRIP) kollíj Suomâst kuovâmáánust 2018. Toimâkodde lii ornim kuullâmtíilâlâšvuođâ EMRIP-mekanísmâin. EMRIP lii OA olmoošvuoigâdвуotârääđi vuálâsâš raavâadeleijee orgaan, mii puáhtá olmoošvuoigâdвуotârääđi miärádâsciäkkâmuššâin 33/25 víjđedum mandaat vuáđuld adelíđ teknísií torjuu eereeb iärâsij aalmuglíi lahâasâttim já polítíik oovdedmist algâalmugíj vuoigâdвуođâi ovdedem pyerrin sehe ovdedid̄ savâstállâm jeessânstaatâi, algâalmugíj teikâ priivaat sektor pívdemist já toin iävttoin, ete puoh uásipeleh tuhhiitteh savâstállâm algâttim. Kollim lâi EMRIP vuossâmuš uđâsmittum mandaat vuálâsâžžân. Sâmitigge lâi toohâm EMRIP-mekanísmân alguu kollíimist. EMRIP vuájui kollim ääigi sâmitíggelaavâ uđâsmittmân já eromâšávt laavâ 3 já 9 šâid. Kollim vuáđuld EMRIP raahíj uánihis muštottemčalluu (raavâadeleijee kommenteh), mon ulmen lii fasilítistíđ aalmuglíi savâstállâm. Toimâkodde lii pargostis annaam ävkkín EMRIP ráhtim raavâadeleijee komentíjd. Lasseen EMRIP syeinimáánu

čuákkimist 2018 lii savástállâm eennâmkollimijn já oovtâstpargoost, moos meid Suomâ haldâttâs já Sämitige ovdâsteijee uásálist.

Toimâkode pargo vuájum sämitiggelaavâ tárbuláid nubástussáid

Toimânadelem toohâm tiet lii lamaš tergâd vuájuđ vuáđuulaavâ 121 § 4 moomeent uáivildem vuovijguin sämmilij jieijâs kielân já kulttuurân kyeskee jiešhaldâšem oovdedmân. Tienuuvt, veikâ sämitiggelaahâ ana sistees tehâlijd njuolgâdusáid taan vuáđuulaavâst torvejum jiešhaldâšem orniimist, meid valjâvuáhâduvâst já sämitige pargoin, taan laavâst iä čuávdi sämmilij algâaalmugvuoigâdvođâid, kielâ, kulttuur já ärbivuáválij iäláttâsâi ovdánem. Ko váldoo vuotân jiešmeridemvuoigâdvođâ, te sämikulttuur raajijn illá puáhtá asâttid tággáár haldâttâhlaavâst.

Sämmiláid algâalmugin kullee vuoigâdvođâin já toi oovdedmist lii asâttum já šadda asâttuđ eres soojijn lahâaasâtmist, ko räähij hámášuveh te siämmást meid jiešmeridemvuoigâdvođâ vuáđuuld. Laavâ tááláá miäruštálmân ”sämmiláš”, tággáár paječaalân, láá kale puáhtám labdeđ eennâmkevttimân já -oomâstmân sehe iäláttâsâi háárjutmân kyeskee vuorduid. Taat lii tovâttâm ruossâlâsvuođâid já toohâm lahâudušmittem vaigâdubbon. Tai koččâmušâi čuávdim lii jiešalnees teháláš nuuvt sämmilij ko sâmikuávlu eres ässei-uv já oles Suomâ tááhust. Tai čuávdim ij kuittâggin pyevti lahteđ tääl rähtimnáál, sämitiggelaahân rähtimnáál haaldâtláid nubástussáid, peic toos kalga sierâ kavnâđ staatânjuolgâdus raamij siste uđđâ almosriävtálij aldanemvyevi, kuás puáhtá velttiđ čuávdušmaaliid, moh jođetteh älkkeht priivaat omâstemvuoigâdvođâid já selvâtemvaigâdvođâid já rijdoid. Toimâkodde kiddee tággáár čielgiittâs táárhun huámmášume, já viggá návt siämmást jieijâs pargoost čielgâsmittiđ tääl koččâmušâst orroo sämitiggelaavâ nubástusâi sierâlâšvuodâ eres mañeláá rähtimnáál tutkâm -já lahâvalmâštállâmhaavâin.

Ovdebáá oovdânpyehtim (HE 167/2014 vp) kevttim valmâštálmist

Vuáđu- já olmoosvuoigâdvođâi lasseen toimâkode pargo vuáđuun lii ulmemiäldásijn oosijn valdum oovdeb haldâttâs oovdânpyehtim sämitiggelaavâ uđâsmitmist (HE 167/2014 vp), mii rahtui riehtiministeriö ive 2012 asâtem pargojuávhu smiettâmuš (55/2013) vuáđuuld. Oovdânpyehtim kiedâvušsui ovdâskodeest čohčâčuákkimpaajeest 2014, mutâ haldâttâs keesij meddâl oovdânpyehtimis njuhčâmáánust 2015. Oovdânpyehtimist, mii lii tääl valmâštállum, láá valdum vuotân vuáđuulahâváljukode ive 2014 oovdânpyehtim uáinuh täst oovdânpyehtimist (PeVM 12/2014 vp).

Vuáđuulahâváljukodde lii sierâ ohtâvuodâin puáhtám oovdân, ete ko lii koččâmuš oovdânpyehtimist, mii labda aldasávt sämmilij jieijâs kielân já kulttuurân, sämitige ovdâstus laavâ valmâštálmist kalga visâsmittiđ aalgâ räähjist (PeVL 21/2007 vp já PeVL 40/2009 vp). Sämitigge lii-uv lamaš ovdâstittum tääl sämitiggelaavâ nubâsmittem valmâštállee toimâkode pargoost.

Asâtemmiärádâsâst lii meid vattum, ete toimâkodde juksá oovtmiehlâšvuodâ oovdânpyehtim siskáldâsâst. Oovdânpyehtim adeluvvoo haldâttâs oovdânpyehtim häämist. Ulmen algâalgâst lâi, ete sämitiggelaavâ nubástusah šodâččii vuáimán ovdil ive 2019 sämitiggevaaljâid. Oovdânpyehtim ij lah čonnum eres joođoost orroo havváid, tego ILO 169 –sopâmuš ratifisistmân, peic koččâmuš lii tääl tuše sämmilij jiešhaldâšemorganân, sämitiigán kyeskee laavâ tarbâšem nubástusâin.

Teháliih iävtuttásah

Toimâkode oovdânpyehtim ulmen lii sämitiggelaavâ uásild puárásmum njuolgâdusâi uđâsmittem já toi toimâmist aiccum čuolmâi meddâlistem. Oovdânpyehtim vuolgâsaijeen lii, ete sämitiggelaahâ ana sistees vuáđunjuolgâdusâid vuáđulaavâ 121 § 4 momentist torvejum sämmilij jiešhaaldâšmist, tuáimee valjâvuáhâduvâst sehe sämitige pargoin.

Kuávdáslâš iävtuttâs lii laavâ tááláá sämmilâšmiäruštállâm sajan čielgâsubbooht asâttid, ete taan laavâst koččâmuš lii vuoigâdovuodâst jienâstid sämitiggevaaljâin nubenáál ettum vuoigâdovuodâst merkkejuđ valjâluvâttâlmân ijge sämmilâid mudoi vuáđulaavâ miel algâalmugin kullee vuoigâdovuodâin já toi oovdedmist. Tain lii asâttum já šaddeh asâttuđ eres lahâaasâtmist, mon ovdânem čuávum lii pelestis tehâlâš sämitige pargo.

Ko uđâsmiteh valjâluvâttâlmân kullee monâttállâmnjuolgâdusâid, tiädutteh lasseen sämitige sajattuv já iävtuid paijeentoollâđ já ovdediđ sâmikielâid já -kulttuur. Siämmáanáál uđâsmiteh tááláá njuolgâdus ráđádállâmkenigâsvuodâst ohtsâštoimâkenigâsvuodâ suundán. Lasseen iävtutteh sämitige já ton valjim toimâorganij čuákânpiejâmân nubâstusâid. Valjâvuáhâduv toimâmân lohtâseijee čuolmâi meddâlistmân oovdânpuáhtojah nubâstusah valjâlvâdikode čuákânpiejâmân já monâttâlmân sehe uđâsmiteh valjâluvâttâlmân rahtum merkkuumâid kyeskee njuolgimmonâttállâm, vuáđudmâin sierâ njuolgilâvdikode já čielgâsmitmâin nubâstusuuccâm ton miärâdâsâin.

Ko váldoo huámmášumân tárbu ráhtádâttâđ jienâvuoigâdovuodâ čielgâsmitmân sehe valjâlvâdikoodán já njuolgilâvdikode aasâtmân kyeskee uđâsmitmij olâšutmân, te iävtutteh, ete čuávoo sämitiggevaaljah toimâttuvvojah ive 2020.

Jienâvuoigâdovuotâ sämitige vaaljâin

Sämitiggelaavâ 1 § miäldâsávt sämmiliih väljejah valjâiguin koskâstis sämitige. Vuáhâduv čielgâsmittem tiet iävtuttuvoo, ete jo laavâ algân lasettuvoo, ete vuoigâdovuotâ jienâstid sämitige vaaljâin lii sämmilijn, kiäh láá merkkejum valjâluvâttâlmân. Vuoigâdovuodâst merkkejuđ valjâluvâttâlmân asâttuuččij laavâ 3 §:st, mast koččâmuš lii eidu jienâvuoigâdovuodâst sämitige vaaljâin, ij tast, ete kiâm kalga ubânâsân anneed sämmilâžžân. Puoh kiäh aneh jieijâs sämmilâžžân iä haalijd jienâstid teikâ ucâluđ valjâluvâttâlmân. Ulmuu merkkiimist valjâluvâttâlmân iä liččii eres vaikuttâsah sämmilâid mudoi vuáđulaavâ miel algâalmugin kullee vuoigâdovuodâin já toi oovdedmist.

Jienâvuoigâdovuotân kyeskee njuolgâdus paječaalâ ličij vuoigâdovuotâ merkkejuđ valjâluvâttâlmân. Merkkim vadâččij miettâm ucâluđ valjâluvâttâlmân, tego tääl-uv. Njuolgâdus siskeldičij vyeimist orroo laavâ náál subjektiih miettâm paaldâst objektiih kriterijd. Jienâvuoigâdovuodâ eidusiih, lahâaasâtlíih iävtuh liččii talle, ete olmooš jieš teikâ aainâs-uv ohtâ suu vanhimijn, ááhust já äijihist teikâ ááhui já äijihij vanhimijn lii oppâm sâmikielâ vuossâmuu kiellân teikâ ete aainâs-uv nubbe suu vanhimijn lii merkkejum teikâ lii lamaš merkkejum jienâvuoigâdovuotâlâžžân säämi parlament teikâ sämitige vaaljâin. Iävtuttum njuolgâdus västid pyeri muodon Ruotâst já Taažâst vyeimist orroo västideijee njuolgâdusâid, ađai loppâpuáđusin liččii ohtsâštave-eennâmlíih kriterih sämitige valjâluvâttâlmân ucâluumân, ko sämmiliih láá ohtâ aalmug neelji staatâ siste. Njuolgâdus västid pyeri muodon meid parafistum tave-eennâmlíih sâmisopâmuš miärâdâs sämitige jienâstemluvâttâlmist.

Lasseen váttoo, ete laavâst asâttum ahan, aalmuglâšvuotân já aalmugtuálun kyeskee jienâvuoigâdovuodâ eres vátâmâšah tievih.

Sämitige sajattâh já pargoh

Sämitige pargon lii tááláá lahâsaje miel hoittâđ sämmilij jieijâs kielân já kulttuurân sehe sii sajattâhân algâalmugin kyeskee aasijid. Taas lasettuuččij meid pargo ovdediđ sämmilij algâalmugvuoigâdovuodâi

olášume. Pargoidis kullee aašijn sämitigge puáhtá tääl-uv toohâđ virgeomâháid alguid já oovdânpyehtimijđ sehe adeliđ ciäkkámušâid, ovdediđ já haldâšidđ sämikulttuur sehe miedettiđ ruttâdem. Sämitigge naanood pargo várás pargo-oornig sehe aasât valjälävdikode sämitiggevaaljâi várás.

Tääl sämitigge addel jyehe ive muštâlus staatârâáđán. Muštâlus adalem ovdâskoodán tiäduittičij sämitige sajattuv já jiešhaldâšem merhâšume. Vuáđulahâváljukode ovdebáá oovdânpyehtim (HE 167/2014 vp) ohtâvuodâst puohtum uáivil mielđ njuolgist ovdâskoodán adelum muštâlus fáálá tááláást pyerebijđ máhđulâšvuodâid ovdâskoodán čuávvuđ já árvuštállâđ kuávdásmittumnáál sämmiláid kyeskee aašij tile já ovdánem.

Ráđádállámkenigâsvuodâ ovdedem ohtsâštoimâ suundán

Tááláá njuolgâdus ráđádállámkenigâsvuodâst, mon mielđ virgeomâhááh ráđádâleh sämitiggijn tehálijn tooimân, moh vaiguttah vijdáht já pyehtih vaiguttiđ eromâš vuovvijn sämmilij sajattâhân algâaalmugin, uđâsmittoo ohtsâštoimâ já –ráđádállámkenigâsvuotân. Siämmást oovdânpyehtih viggâmuš ohtsâšibárdâsân já mieltâm juksâmân. Tot ij kuittâggin meerhâš veto-vuoigâdvuodâ. Taid ráđádâlmij čuosâttâhân orroo toimáid siskálmittáččij tááláá laavâ mielđásâš luvâttállám vuáđulahâváljukode smiettâmušâst (PeVM 13/2014 vp) vattum vuovvijn.

Toollum ráđádâlmijn kolgâččij rähtiđ pevdikirje. Njuolgâdus tievâsmitáččii meid tienuuvt, ete virgeomâhááh já iärrâseh, kiäh hoittâjeh almos haldâttâhpargoid, kolgâččii talle ko vuávâjeh já olášuteh 1 momentist uáivildum tooimâid viggâđ huolâttiđ tast, ete sämmilij vuoigâdvuotân hárjuttiđ sii kielâ, kulttuur já ärbivuávâlijđ iälâttâsâid ij šoodâ huámmâšittee hemâdâs já ete pyehtih turviđ já ovdediđ sämmilij vuoigâdvuodâid algâaalmugin.

Valjânjuolgâdusâi sehe njuolgim- já nubástusuuccâmvuáhâdud čielgâsmitem

Oovdânpyehtimist viggeh čielgâsmittiđ tááláid valjânjuolgâdusâid sehe njuolgim- já nubástusuuccâmvuáhâdud. Valjälävdikodde asâttuuččij puátteevuodâst tállán sämitige valjâpaje aalgâst já valjâluvâttâlmân ucâlumán lohtâseijee meriaaigijđ tolediččii. Tai nubástusâiguin viggeh visâsmittiđ, ete ucâmušâi kiedâvušmân já máhđulii nubástusucâmân pásáččij tuárvi äigi.

lävtuttâs mielđ puátteevuodâst asâttuuččij meid njuolgiävdikodde, mast ličij laavâ oppâm saavâjođetteijee já kulmâ jeessân. Ávusvuodâ já almos luáttâmuš lasettem tiet monâttâlmist ličij iähtun, ete ävdikodde lii toimâstis jiečânâs já jiešráđâlâš. Njuolgiävdikodde kiedâvušâččij valjâluvâttâlmân merkkiimân kyeskee njuolgimvátámâšâid. Nubástusuuccâm njuolgiävdikode miärâdâsâst kolgâččij rähtiđ alemuu haldâttâhriähtán, mast liččii návt vuossâmuu tääsi riehtitorvo nanodem maŋa tááláást pyerebeh iävtuh vuáijjuđ laavâst asâttum jienâvuoigâdvuodâ kriterij nuávditem täähidmân já olgoštem estimân.